

עמדות ותפישות ביחס ליחסים הומו-לסביים בקרב דוברי הרוסית בישראל

מחברי המאמר

איגור יבדוסין, דוד פז, עוז אלמוג

נוצר ב-6/11/2008 | עודכן לאחרונה ב-8/29/2011

רקע

נקדים ונציין שעד כה לא נערך כל סקר מדעי הבחן באופן מדעי את העמדות והתפישות הרווחות כלפי הומואים ולסביות בקרב דוברי הרוסית בישראל. מאמר זה הוא נסיון ראשוני בלבד לשרטט עמדות ותפישות בתחום זה מתוך ראייה סוציו-היסטורית. הבסיס למאמר הם ספרים ומאמרים שפורסמו בנושא, מאמרים וכתבות שפורסמו בעיתונות הרוסית בישראל וכן שיחות עם מספר עולים ומומחים שונים (כולל מספר חברים יקרים מהקהילה ההומו-לסבית בישראל), שביקשו להישאר בעילום שם.

אתר AGODA
אתר AGODA
רוסים משפחה

כל חברה אנשית ומוסדות השילטון שלה, מגבשים את עמדתם כלפי אהבה חד-מינית ויחסים הומוסקסואליים, בהתבסס על מטענים היסטוריים, ערכיים ותרבותיים, שלרוב שזורים זה בזה: הראשון, רמת הסובלנות הכללית כלפי מה שנתפש כתופעות חריגות. השני, רמת הפתיחות המינית (זו נעה בין שמרנות קיצונית לגישה ליברלית ומתירנית). השלישי, מעמד הדת ורמת המסורתיות של החברה, שני גורמים מרסנים לחריגות מיניות.

במובן הזה, החברה הסובייטית, כמו גם החברה בעידן שאחרי ברית-המועצות, מתאפיינת ברמה גבוהה של הומופוביה (פחד ורתיעה מהומוסקסואלים ולסביות. גילויי הם אפליה, דחייה, שינאה או זילזול באנשים אלה).

ההסברים לכך רבים והם מתוארים בהרחבה בספרו של הסוציולוג הרוסי הנודע, פרופ' איגור קון The Sexual Revolution in Russia. (איגור קון, יליד 1929, הוא סוציולוג ואנתרופולוג בעל שם עולמי. הוא חבר האקדמיה הרוסית למדעים, מרצה אורח מבוקש בכנסים מדעיים ובוניברסיטאות הידועות ברחבי העולם). נציין בקצרה כמה מהם: עלייה מרשימה בכוחה של הכנסייה הרוסית האורתודוקסית לאחר נפילת הקומוניזם האתאיסטי; משקעים שנוצרו במרחצת השנים (דכוי ורדיפה של הומוסקסואלים על-ידי השילטון, כולל הוצאתם אל מחוץ לחוק; התייחסות הממסד הרפואי ליחסים חד-מיניים כסטייה קשה); מסורת רבת-שנים של פורטיות וסגירות מינית במרחב הציבורי; היעדר מסורת של דיון פתוח וחופש ביטוי בכלל, והעדפות מיניות חריגות בפרט.

ההומוסקסואליות בראי ההיסטוריה הרוסית

רוסיה הצארית בתקופה הטרומ-מודרנית

רוסיה של עד המאה ה-18, נהגה בסובלנות יחסית כלפי יחסים חד-מיניים. משכבי זכר ומערכות יחסים לסביות היו נפוצים למדי במזרחים ברחבי האימפריה הצארית, על אף סלידתה הפומבית של הכנסייה הרוסית מכך. התופעה נדונה באותה תקופה בפתיחות, והייתה מושא לבדיחות. ראשי הכנסייה העדיפו לעצום עין ולהניח ל'חוטאים' לספק את תאוותם.

היחס להומוסקסואליות השתנה ב-1706, אז אימץ הצאר פטר הראשון ("פטר הגדול") את קוד החוקים השוודי והנהיג שינויים מרחיקי-לכת בספר החוקים הרוסי. כך נקבע לראשונה עונש מאסר קצר למשדל גבר למשכב זכר (בפועל, החוק נאכף בעיקר על חיילי צבא הצאר וכמעט ולא על זקנת העם. ב-1832, בתקופת שילטון של הצאר ניקולאי הראשון, שונתה החוקה הרוסית בהתאם לחוקה הפרוסית (הגרמנית)

אתר RADUGA
רוסים משפחה
RADUGA

מכל הידוע, ענישה זו נאכפה לעיתים נדירות ביותר, הואיל ורבים מקרב האמנים, האצולה ואף בני משפחת המלוכה החסית המורחבת, ניהלו מערכות יחסים חד-מיניים או דו-מיניים. חרבם התאמצו להסוות נטייתם המינית על-ידי נישואים וניהול חיי משפחה נורמטיביים, לפחות כלפי חוץ. ההומוסקסואלים הידועים של אותה תקופה (על-פי מאמרו של איגור קון, Sex and Russian Society) היו: הנסיך 'הגדול' סרגיי אלכסנדרוביץ (בנו של הצאר אלכסנדר השני), הנסיך ולאדימיר משצ'רסקי והמלחין החסי הנועד פיטר איליץ' צ'יקובסקי ("אגם הברבורים" ועוד).

על-פי הגרסה הרשמית, צ'יקובסקי מת בנובמבר 1893 כתוצאה ממחלת הכולרה, בה לקה בעקבות שתיית מים מזוהמים. ברם, בשנים האחרונות צצו לכאורה עדויות היסטוריות לכך (ראו ערך צ'יקובסקי בוויקיפדיה), שהמלחין הדגול שלח יד בנפשו מחשש שנטייתו המינית תיוודע ברבים, ולפי עדות אחרת, אולץ להתאבד על-ידי כמה בני אצולה שאיתם ניהל מערכות יחסים.

ממחצית המאה ה-19 ועד פרוץ המהפכה הבולשביקית ב-1917, פרחו בחסיה יצירות ספרות, שירה ואמנות בעלות תכנים הומו-ארוטיים ולסביים. בולטות במיוחד יצירותיהם המשוררים והסופרים מיכאיל קוזמין, ניקולאי קלאייב ולדייה זינבייבה. באותה תקופה רווחו מאוד בחוגי הסלון של האריסטוקרטיה החסית, דיונים פילוסופיים וספרותיים על טיבעם של היחסים החד-מיניים.

אגב, תיאורים הומו-ארוטיים ניתן למצוא גם בכתביהם של ארבעה מענקי הספרות והשירה החסית באותה תקופה - לב טולסטוי, אלכסנדר פושקין, ניקולאי גוגול ומיכאיל לרמונטוב. טולסטוי חווה משיכה הומוסקסואלית ותיעד אותה הן בזימון האישי והן באוטוביוגרפיה של שנות ילדותו ובחרותו. תיאורים של משיכה פיזית בין גברים, כלולים בשתיים מיצירותיו הגדולות, **הקוזאקים** ו**אנה קארנינה**. פושקין כתב לחברו הטוב פיליפ ויגל, שהיה הומוסקסואל, מה הוא חושב על תשישי המיטה בין שני גברים. פושקין התייחס להומוסקסואליות בהבנה, קלילות ולעיתים בקורטוב של הומור, ומעולם לא יצא חוצץ נגדה. לרמונטוב, בשתי פואמות שכתב בצעירותו, תיאר סצנה הומו-ארוטית של חבריו באקדמיה של חיל הפרשים. יומני האישיים של גוגול שפעו תיאורים ארוטיים של משיכתו לגברים.

המהפכה הבולשביקית ועידן ברית-המועצות

בגלל מיעוט המידע על היקף התופעה בשנותיה של ברית-המועצות, רבים מוותרים העולם ממדינת חבר העמים טוענים במפגיע, ש"כזה דבר" (יחסים הומוסקסואליים) לא היה שם. בהקשר זה חשוב לציין, כי מבחינה עובדתית אין לטענה זו ידעם ורגלים, שהרי הומוסקסואליות אינה תולדה של זמן או מקום.

לאחר מהפכת אוקטובר ב-1917 התרבו הקריאות מתוך הפלג השמרני והלוחמני מקרב המהפכנים, להוציא את ההומוסקסואליות אל מחוץ לחוק. בפועל, חיהם של 'הכחולים' (**גולוביי**, Голубые). כחול כצבע המסמל את הגבריות בתרבות המערבית), כפי שההומואים קראו לעצמם, היו נסבלים יחסית בשנותיה הראשונות של המשטר הקומוניסטי. ההומוסקסואליות לא הוקעה, והמסד התייחס אליה כאל מחלה. בין 'הכחולים' שנמנעו לצאת מהארון באותן שנים, היו יוצרי תרבות בולטים, ובהם במאי הקולנוע היהודי הנועד סרגיי אייזנשטיין ("**אוניית-הקרב פוטיומקין**" ו"**אוקטובר**") והמשוררים סרגיי יסין ומרינה צבטייבה. שני האחרונים, אגב, התאבדו בתלייה.

השינוי החד התחולל בשנת 1934, כאשר הוועד הסובייטי העליון של הקרמלין, פירסם גינוי חריף לתופעת היחסים הומוסקסואלים והוציאם אל מחוץ לחוק. יחסים חד-מיניים בברית-המועצות הוגדרו כעבירה פלילית, שהעונש על מבצעה, על-פי סעיף 121 בספר החוקים הסובייטי, היה חמש עד שמונה שנות מאסר בפועל. בדברי ההסבר לחוק קבע שר המשפטים הסובייטי, ניקולאי קרל'נקו, כי "הומוסקסואליות היא תוצר דקדנטי של המעמד המנצל, שזרעה החברה הבורגנית. בחברה הסוציאליסטית, המבוססת על עקרונות בריאים ונעלים, אין לדבר הזה מקום".

לא ידוע מה בדיוק גרם להחרמה. היסטוריונים משערים שהיה זה חלק ממדיניות הדיכוי והרדיפות של הרודן יוזף סטאלין. הייתה זו גם תקופת ביסוס הסופי של המשטר הטוטאליטרי והעברת המרחב הפרטי לשליטת המדינה, אשר לא נחה לרגע מחיפושיה אחר שערים לעזאזל ("איבי העם הסובייטי", כהגדרתה). ברוב המקרים, שתי קבוצות המיעוטים, היהודים וההומוסקסואלים, היו טרף קל לרדיפה ודיכוי.

מאותה עת, ועד סוף שנות ה-80, ההומוסקסואליות נתפשה כ"מחלת החברה הבורגנית המתפוררת". בשנות ה-70, כאשר יצאו לאור הספרים הראשונים שדנו בסקסו-פאתולוגיה (בברית-המועצות הפורטינית, ההתייחסות הרפואית למין הייתה במישור הפאתולוגי), הומוסקסואליות הוגדרה בהם כ"סטייה מינית חמורה ומסוכנת, מחלה שיש לטפל בה". באותה עת רווחה הדעה הקדומה כי שורש הבעיה נעץ ב"חינוך כושל של ההורים, שהחדיר בנפש ילדם שינאה לב-בת המין השני". בעצם, גם כיום יש לא מעט פסיכיאטרים חסים, המתייחסים להומוסקסואליות כמחלה. מצב דומה שרר במערכת החינוך. מורים נדרשו לגלות ערנות כלפי הנטיות המיניות של תלמידיהם, ולוודא שלא יידרדרו ל"התנהגות מינית מעוותת".

כל ביטוי של אהבה או מגע גופני בין בני אותו מין, נחשב פשע. אלפי גברים נשפטו והורשעו מדי שנה על-פי סעיף 121, ונידונו לעונשי מאסר ועבודת פרך בסיביר הקפואה. בעוד הגברים נכלאו או נשלחו למחנות-עבודה, הנשים הלסביות נלקחו לרוב לאישפוז פסיכיאטרי כפוי, עוד אמצעי ענישה ידוע לשמצה בעידן הקומוניסטי.

השילטונות נעזרו בסעיף הידוע לשמצה, גם כדי לבוא חשבון עם מתנגדי המשטר. בחלק מהמקרים, התנהלו נגדם משפטי ראווה. עם זאת, החוק הופעל באופן מבוקר, בעיקר כלפי מדענים ואנשי-רוח בעלי נטיות הומוסקסואליות, שהיו תחת מעקב מתמיד של המשטרה החשאית (הקג"ב). מי

"שהתנהג יפה", יכול היה להמשיך בשיגרת חייו. מי שהעז למתוח ביקורת, אפילו מחמזת, על המשטר, הפך בין-לילה אויב הציבור, נעצר, נשפט והורשע על-פי סעיף 121. בין הקורבנות המפורסמים היו במאי הקולנוע סרגיי פּרֶדְז'אָנב, המשורר גנאדי טריפונב, איש התיאטרון זימבי קורוגודסקי והמחזאי ויטאלי חריטוב.

בחמישים השנים הראשונות לקיומו של חוק ההומוסקסואלים, נשפטו והורשעו על-פיו רבבות. במקביל, מנגנוני הביטחון והקג"ב אספו מידע על כל מי שנחשד בנטיית מיניות חריגות, והשתמשו בו למטרות סחיטה פוליטית או כספית. הומוסקסואליות הייתה בחזקת "חטא ידוע שלא מדברים עליו". הומואים רבים חששו לצאת מהארון, פן יבלע להם. השילטון והתקשורת שמרו על קשר שתיקה, חסמו בפני הגייז הסובייטים את הגישה למידע על קהילות במערב ובכך מנעו מהם מלפתח תרבות וקהילה הומו-לסבית משלהם. המעטים שהצליחו להבריח כתבים של זיגמונד פרויד ופסיכולוגים נוספים שניתחו את תופעת היחסים החד-מיניים, נהגו לשכפל את הדפים ולהפיצם בקרב חבריהם.

נגיף האיידס, שחדר את חומות מסך הברזל באמצע שנות ה-80, הביא להחמרה נוספת במצב השברירי. ב-1986 הודיע סגן שר הבריאות הרוסי, ניקולאי בורגסוב, שאין סכנה להתפשטות המחלה בקרב אזרחים מהשורה, משום ש"הומוסקסואליות, שהיא סטייה מינית קשה, אסורה על-פי החוק". קדמו לו התבטאויות לא פחות נחרצות מצד מנהלי המרכז הממלכתי למלחמה במגיפות, אשר האשימו את ההומוסקסואלים בכל הרעות החולות של החברה הסובייטית.

הומוסקסואליות ברוסיה מ-1987 ועד ימינו

רפורמה, פתיחות וביטול חוק ההומוסקסואלים

עידן הרפורמה הכלכלית (פֶּרְסֶטְרוֹיֵקָה) שעליה הכריז הנשיא מיכאיל גורבאצ'וב בשנת 1987, סימן את תחילת השיחורר ההדרגתי מכבלי האידיאולוגיה הקומוניסטית, צימצום סמכויות הממשל ומשטר מנגנוני הביטחון הקודמים של הקג"ב, חתירה לחופש ביטוי, עידוד עסקים פרטיים, מפלגות ותנועות חברתיות ליברליות חדשות.

לקראת סוף שנות ה-80, כשהמשטר הקומוניסטי השמיע את חירחורי הגסיסה האחרונים שלו, חלה ירידה דראסטית גם במספר המורשעים על-פי חוק ההומוסקסואלים. על-פי הסוציולוג איגור קון (בספרו Sex and Russian Society), בשנת 1989, לדוגמה, הורשעו 538 גברים במשכב זכר ונידונו למאסר. בשנת 1992 צנח מספר המורשעים ל-227. שנה לאחר מכן בוטל החוק.

העיתונות הרוסית החלה לדון לראשונה בפומבי בנושא הטעון ובניסיונות להגדיר את ההומוסקסואלים - חולים, פושעים, או אולי קורבנות. לראשונה נחשפו מיליוני רוסים למסכת ההשפלות, הדיכוי והטרגדיות האישיות שחוו ההומוסקסואלים, הלסביות והוריהם תחת המשטר הסובייטי. העיתונות הארצית הביאה דיווחים מצמררים על אלימות משטרתית כלפי ההומוסקסואלים, משפטי ראוה שסופם ידוע מראש, מעשי אונס והתעללות מינית בבת-הכלא, במחנות העבודה או בבסיסי הצבא.

"חוק ההומוסקסואלים" (סעיף 121) בוטל רק בשנת 1993, וגם זאת ככל הנראה בעקבות לחץ של דעת-הקהל הבינלאומית ועל-מנת לסלול את דרכה של חסיה לאיחוד האירופי. עם זאת, החברה הסובייטית הייתה ונתרה בחובה הגדול חסרת סובלנות כלפי כל צורת חשיבה או התנהגות חריגה, בראש ובראשונה הומוסקסואליות. במשאל ארצי שנערך ב-1989 על-ידי המרכז הלאומי לדעת קהל, הוצגה השאלה: "כיצד צריך לנהוג בהומוסקסואלים?" 33% השיבו "לחסל", 30% "לבדוד", 10% הציעו להתעלם מהם ורק 6% סברו שצריך לעזור להם (על-פי קון בספרו Sex and Russian Society).

עם השנים, הרוסים נעשו מעט יותר סובלניים ביחס להומוסקסואלים, אך עדיין לא השתחררו כליל מעמדותיהם ההומופוביות. במשאל זהה שנערך בשנת 1999 (מוסקר בדו"ח "להט"ב יוצאי חבר העמים ופעילות הפורום הרוסי נגד הומופוביה והשמצה" מאת עדי קונצמן ויורי טבורסקי), מספר הזרשים "לחסל" הומוסקסואלים ירד ל-15%, בעד "בידוד" התבטאו 23%, בעד עזרה - 16%, ובעד להתעלם מהם - 18%. בעלי העמדות הקיצוניות ביותר היו אנשי צבא (ששירתו בסביבה גברית נוקשה ומאצ'ואיסטית) והמבוגרים, שנחשפו במרבית שנותיהם לשטיפת-מוח מתמשכת נגד ההומואים. חשוב לציין כי בסקרים שונים שנערכו בחסיה ובמדינות חבר העמים, ההומואים סומנו כקבוצת שוליים המאיימת על שלמות המארג החברתי, יותר מאשר זונות או מכורים לסמים.

עד סוף שנת 1991, רק הומואים ולסביות בודדים, העזו לצאת מהארון. בערים הגדולות, ובהם מוסקבה וסנט-פטרבורג (לנינגרד), היו אומנם מקומות-מפגש ידועים של בני הקהילה, אך החשש מחשיפה והרשעה פלילית, הרתיע אותם מיצירת מערכת יחסים אינטימית יציבה. התחליף (קרי, מין מזדמן עם בן-זוג לא מוכר) הגדיל את סכנת ההידבקות במחלת מין. רבים מהם נמנעו מפנייה למעקב רפואי או לבדיקות איידס. בנוסף, מתחילת שנות ה-90 ועד עלייתו של ולדימיר פוטין לשילטון, בשלהי העשור הקודם, הומואים רבים היו נתונים לסחיטה. המעטים שיצאו מהארון הותקפו והוכו לא פעם על-ידי כנופיות בריונים, ובמקרים קיצוניים אף נרצחו.

החל מ-1995 יכלו בני הקהילה ההומו-לסבית לנשום לרוחה, עם יציאתם הרשמית מ"הצל" (דימוי שהם מרבים להשתמש בו לתיאור השנים הקשות). הבורות והעוינות של העידן הסובייטי הגיעו לקיצם. מאז, יחסים חד-מיניים הם נושא אופנתי הנדון בפתיחות בכלי התקשורת. בבתי-הקולנוע ובטלוויזיה מוקרנים סרטים קלאסיים של במאים כמו לוקי וסיקונטי האיטלקי, דרך ג'רמן הבריטי (בעצמו הומו שמת מאיידס) ואחרים, ובהם סצנות הומוסקסואליות נעזות. בשני העשורים האחרונים תורגמו לחסית יצירות בעלות תכנים הומו-ארוטיים, של ז'אן ז'אנה הצרפתי, ג'יימס בולדווין האמריקני, יוקיו מישימה היפאני ואחרים, שקודם לכן היו מוקצים מחמת מיאוס.

גיבורי תרבות הומו-לסביים

בדומה לתהליך שהתחולל במערב, גם הקהילה ההומו-לסבית החסית הצמיחה מתוכה גיבורי תרבות. שניים מהבולטים הם הבמאי רומן יוקטיינק והזמר בוריס מוֹיֶסְאֵיב. יוקטיינק, במאי תיאטרון ממוצא אוקראיני, מעלה בתיאטרון הנושא את שמו, הצגות בעלות תכנים הומו-ארוטיים ומיניים בוטים, חלקם מעולם הסאדו-מאזו. השחקנים בהצגותיו (מספר השחקניות זעום) מתלבשים ומתאפרים כנשים. יוקטיינק נוהג להגיע עם התיאטרון שלו מדי שנה לסיבוב הופעות בישראל, וממלא אולמות. בין ההפקות שלו שזכו להצלחה קופתית בישראל: **המשרות** (מאת ז'אן ז'אנה), **לוליטה** (מאת ולדימיר נאבוקוב), **סְלוֹמָה** (מאת אוסקר ויילד) ו**התפוז המכאני** (מאת אנטוני ברג'ס). במפתיע, מרבית הצפים אינם גייז, אלא דווקא זוגות סטרייטים המעריכים את כישוריו התיאטראליים.

הומוסקסואל מוצהר נוסף הזוכה לפופולאריות רבה במדינות חבר העמים, הוא בוריס מוֹיֶסְאֵיב, זמר חסי ממצא יהודי. מוֹיֶסְאֵיב (יליד 1954) היה רקדן מחול מודרני ידוע בימי ברית-המועצות העלזים, ואחד 'העלזים' החסים הראשונים שיצא מהארון עם התפרקותה (הוא ערק למערב בשנות ה-80' ובכך חמק מהעמדה לדון). הודות לכך הוא נחשב פורץ-דרך בקהילת הגאים. ב-2002 עשה הסבה לשירה, וכיום הוא אמן מצליח ומבוקש בחסיה. עם זאת, הרפרטואר גדוש המיניות הביזארית והצעקנית שלו, עדיין מושך אש מצד חוגי הדתיים והשמרנים.

מוֹיֶסְאֵיב אומנם טוען במפגיע שהוא נגד הפצתם של סממני תרבות הומוסקסואליים, אבל מתנגדיו לא קונים את זה. בחזית כל אולם בו הוא מופיע, ניתן לראות משמרת מחאה של אנשי דת ואנשי ימין, המניפים שלטים בגנות "מופע התועבה" שלו. במספר מקרים בעבר, הלחץ שהפעילו חוגים אלה על המפיקים, הביא לביטול הופעותיו של מוֹיֶסְאֵיב. גם היום (נכון לשנת 2008) נמשכים המאמצים לקעקע את הלגיטימציה שלו, ולשים קץ למה שהם מכנים "מופעי התעמולה למען סדום ועמורה".

אגב, יש הסבורים כי מוֹיֶסְאֵיב, המקפיד על הופעה חיצונית נאה ואסטטית, תרם את חלקו לא רק למהפכה ההומוסקסואלית, אלא גם למהפכה המטרסקסואלית. בעיניהם, הוא האב-טיפוס של הגבר החסי העירוני (לרוב סטרייט), המטפח את עצמו ומודע לגופו, לבושו ורגשותיו.

אגודות, התארגנויות ואתרי אינטרנט

הפחד מדח"ה ואפליה הביא בעבר הומוסקסואלים ולסביות חסים רבים להסתיר את נטייתם המינית ממשפחתם, חבריהם לעבודה ומכריהם. אלה שיצאו מהארון מצאו עצמם נדחקים לשולי החברה ובמקרים רבים, נדחים גם על-ידי משפחתם. כיום, במסקבה ובערים גדולות נוספות בחסיה, מתפתחת תרבות להט"ב (לסביות, הומוסקסואלים, טרנסג'נדרים וביסקסואלים) בדומה לזו הקיימת ברבות מביירות המערב. הקהילה מגובשת ומקיימת פעילות תרבותית עצמאית, כולל הוצאה לאור של עיתונים "חודיים". במסקבה ובסנט-פטרבורג פועלים כיום בגלוי דיסקוטקים, פאבים ובארים מיוחדים לגייז.

בשנת 1989 הוקמה במסקבה **אגודת המיעוטים המיניים** הראשונה, לצורך ייצוג הקהילה ההומו-לסבית. **אגודת המיעוטים המיניים**, שהתחילה כתנועה חברתית מחתרתית והתמסדה, חרתה על דגלה את ביטול החוק נגד יחסים הומוסקסואלים (שאכן בוטל ב-1993), את שינוי הדימוי החברתי ואת שינוי הדעות הקדומות על מיעוטים מיניים מכל הסוגים. בנוסף, האגודה העמידה לחברי הקהילה שירות היכרות, סיעה לחולי איידס מבחינה רפואית וחומרית, ואף הוציאה לאור את הביטאון ההומו-לסבי הראשון בשפה החסית, **טֵימָה** (Тема. בחסית, הנושא).

שנה לאחר מכן, ב-1990, הקימו הלסביות והומוסקסואלים של סנט-פטרבורג אירגון משלהם, שנקרא **חופי נהר הנהר** (Hevskie berega) (הנהר החוצה את העיר). כללית, מטרת האירגון היו דמות לאלו של מקבילו המוסקבאי. בעקבותיהם, צא בשני העשורים האחרונים עשרות אירגונים נוספים, להגנה על זכויות הומוסקסואלים ולסביות, וק אתרי אינטרנט רבים, המספקים מידע עשיר ומגוון. www.gay.ru הוא אחד הפופולאריים שבהם. כמו כן, קיימים אתרי היכרות של הקהילה, הגדול שבהם נקרא <http://love.gay.ru>. באתר רשומים גם חברים מישראל, המעוניינים להכיר את בני מינם דוברי החסית החיים בארץ.

חוסר ניסיון פוליטי, קשיים כספיים ומחלוקות פנימיות, הובילו לכך שמרבית האירגונים נכשלו במשימתם העיקרית, שהיא שינוי היחס השלילי כלפי הומואים בחברה החסית. השפעתם על מקבלי ההחלטות בנושאים כגון נישואים חד-מיניים, זכויות אימוץ או חוקים נגד אפליית הומו-לסבים, מזערית ביותר. נכון ל-2008, מצב קהילת הלהט"ב במדינות חבר העמים רחוק מלהשביע רצון. באין תרבות דמוקרטית וליברלית, התנועות הללו פועלות רק בשוליים, בעוד החברה החסית נשארת במידה רבה הומופובית ופוריטנית.

אומנם, "חוק ההומוסקסואליות" בוטל, אך הומואים ולסביות רבים עודם חשים מופלים ודחויים חברתית. "לצער, קשה לי להצביע על איזושהי התקדמות בעשר השנים שחלפו מאז, בכל הנוגע לסובלנות כלפי מיעוטים בעלי נטייה מינית שונה", אמר איגנת פיאלקובסקי, נשיא אגודת הברית ההומו-סטרייטית של סנט-פטרבורג, בראיון לעיתון חסי בשנת 2007. הדבר מתבטא, בין היתר, גם בתחום החקיקה. שלא כמו אחיהם במערב, להומואים ולסביות של חסיה אין זכות מעוגנת בחוק להקים משפחה חד-מינית. זוגות בני אותו מין חוששים לגדל ילד, מחשש שקרוביהם או רשות הרחוקה יפקיעו אותו מחזקתם, בנימוק שילד זקוק להורים 'נורמליים', היי, אם ואב.

"מצעד הגאווה" הראשון במוסקבה

דעות קדומות עדיין מנשבות פה ושם. יש פסיכיאטרים, בעיקר בני הדור הישן, שממשיכים לראות בהומוסקסואליות סטייה מינית מסוכנת ומחלה נפשית. הביקורת הציבורית הקשה ביותר הנמתחת כיום על יחסים הומוסקסואליים, באה מתוך הכנסייה הפרבוסלאבית ומחוגים לאומניים שונים.

בחודש מאי 2007, החליטה קהילת הגאים של מוסקבה לקיים "מצעד גאווה" ראשון מסוגו בעיר הבריה. המצעד, שנועד לשמש הפגנת מחאה על היחס להומוסקסואלים במדינה, היה אמור להסתיים בהנחת פרחים על קבר החייל האלמוני, שהוא אתר היסטורי בעל סמליות רבה. עיריית מוסקבה אסרה על קיום המצעד בטענה שמדובר ב"אקט שעורריית", ומנהיגים דתיים מכל הזרמים גינו אותו. למחת זאת, ועל אף גשם הזלעפות שניתך עליהם, החליטו מארגני המצעד לצאת לדרך.

בעוד כוחות משטרה חוסמים את הגישה לקבר, הממוקם למרגלות חומות הקרמלין, הסתערו כמה מאות לאומנים גלוחי ראש, נוצרים שמרנים וניאו-פשיסטים על קומץ הצעדים, השליכו עליהם חזזים, צלבים וביצים ותקפו אותם בבעיטות ובאגרופים. כשהשוטרים הצליחו להפריד בין הניצים, נמנו בשטח 40 מפגינים מוכים וחבולים, במה שהוגדר "מפגן הגאווה האלים ביותר עד כה במזרח-אירופה".

העולם התחתון והומוסקסואלים

התרבות וההיסטוריה הסובייטית התעצבו והתפתחו במשך שנים בצל דיכוי, רדיפות ושליטת זכויות אדם. מציאות החיים ותת-התרבות שהתפתחה בגולאגים (ראשי תיבות של "ההנהלה הראשית של מחנות עבודה לתיקון", מחלקה בשירותי ביטחון הפנים, אשר עסקה בהפעלת מערכת עונשין באמצעות מחנות עבודת כפייה. מחנות אלו יועדו לפושעים מכל הסוגים, אך בפועל איכלסו יריבים פוליטיים ומתנגדי המשטר) ובבתי-הכלא ברחבי חסיה, חדרה לשפה ולסלנג והפכה חלק מהתרבות הכללית. למעשה, מילים, ניבים ומטבעות-לשון רבים הרחוחים בשפת היומיום, מקורם במחנות העבודה הידועים לשמצה של ברית-המועצות לשעבר.

חלק נכבד מההומופוביה של אזרחי חבר המדינות, בעבר (אלה שבינתיים עלו לישראל) ובהווה (אזרחי חסיה כיום), מקורו ביחס המשפיל שהיה מנת חלקם של הומוסקסואלים במסגרת הצבאית או הפלילית. גברים בעלי נטיות הומוסקסואליות, או כאלה שנידונו למאסר על-פי סעיף 121 בחוק, נודו מבחינה חברתית ונאלצו להתמודד עם תנאי חיים קשים מנשוא. אלה כללו מסכת אינוסופית של רדיפות, השפלות והתעללויות (כולל אונס) מצד הסוהרים והאסירים האחרים גם יחד.

ההומואים דורגו בתחתית היררכיית הכלא, סוג בהתאם "המונמכים" (אפוש'יני, оштрафенные), נאלצו לבצע את העבודות הבזויות ביותר (כמו ניקוי בתי-השימוש), לאכול בנפרד משאר האסירים בשולי חדר האוכל ולישון במיטות הקרובות לאסלה או המחראה (פאראשה, параша). מי שניסה להתמרד או למחות על ההתעללות, ספג מכות נמרצות. "טבו-מקטו אי פאראשי!" (Твое место у параша!) "מקומך ליד המחראה!", הבהירו לו. אגב, ביטוי זה השתרש בשפה הרוסית ומשתמשים בו כשרוצים לומר לפלוגני שמקומו בשוליים החברתיים, מעין מקבילה לביטוי-העגה הצברי "אני לא סופר אותך!"

כימיי-גנאי נוספים שהוטחו בכלואים הומוסקסואלים, היו קוז'ויל (kozëil "תיש"), פיטוח (petyח "תרנגול") ופידור (подор, קיצור של פֶדְרָאָט, подораст "חובב בנים" (צ'חף של שתי מילים יוניות - פֶדוּ, ילד וֶאֶרֶח, אהבה חושנית עזה). הכינוי האחרון, שכוון במקור בעיקר להומוסקסואלים פאסיביים, נתפש עד היום כקללה משפילה ביותר גם כלפי גברים סטרייטים. אגב, המושגים "פאסיבי" ו"אקטיבי", המקובלים בשפה העברית, אינם מקובלים באנגלית. שם מקובל המושג Top, versatile, Bottom. ברוסית, כמו בעברית, קיימת רק הבחנה דיכוטומית בין הומוסקסואלים פאסיביים (пассивный гомосексуалист) לאקטיביים (активный гомосексуалист).

מציאות דומה שררה גם בשוחת הצבא האדום הסובייטי. אנשי-צבא ותיקים נהגו להתעמר בחיילים החדשים, במטרה לקבע את הבדלי המעמדות וההיררכיה בין שולטים ונשלטים. גם בצבא רוס-הגנאי פידור להומוסקסואלים פאסיביים או לגברים נשלטים.

שמות תואר להומוסקסואלים בשפה הרוסית

שם-הגנאי פידור (подор) שמתאר הומוסקסואל פאסיבי, זכה לסידרה של הטיות לשוניות, ובהן: פידורסט (подораст, פידרילה (подрилка) או בקיצור פֶדִיק אודפד, שמשמעותן זהה למילות העגה "מתרומם", "נושך כריות", "מתהפך" או "אגוזן". פידור משמשת גם לתיאור הומו מוחץ, מה שנקרא אוּחְצ'ה (הומוסקסואל נשי). בז'ארגון הרוסי יש גם מילים מעודנות יותר לתיאור הומוסקסואלים, כמו גומיק (Гомик), גומוסק (Гомосек), או גולוביי (כחולים, ברוסית) כצבע המסמל גבריות, כשהמקבילה הלסבית היא רוזובייה (Розовые, ורודות),

השימוש במילה כזו או אחרת לתיאור גבר חד-מיני, משקף את יחסו של הדובר להומוסקסואלים בכלל וליחסים חד-מיניים בפרט. אם יבחר בפידור להטויתיה השונות, ייתפש הדבר כהטחת עלבון והבעת סלידה עמוקה. שימוש במילה מעודנת יותר (כגון 'כחול'), יבטא סובלנות וגישה מחככת יותר.

היחס כלפי הלסביות

טיפול פסיכיאטרי ונישואים בכפייה

בחסיה, כשמדברים על הומוסקסואלים, מתכוונים בעיקר לזכרים. אלה, כאמור, נרדפו ונודדו במשך שנים. אבל גם הלסביות הרוסיות לא ליקקו דבש, בעיקר תחת המשטר הקומוניסטי המדכא. היחס אל הלסביות (**לסביאנקי**, гомосексуалки), שסנו בליגלוג "הנשים חובבות הנשא" (**טמניה דיבונסקי**, Темные девы), לא היה שונה מהותית. בעיני רבים, אהבת נשים נחשבה לסטייה חמורה, תועבה, מחלה שיש לטפל בה באמצעים רפואיים.

צערות שהעזו לחשוף את 'הסוד הנורא' בפני בני משפחתן, הופנו לא אחת לטיפול פסיכיאטרי. במקרים אחרים, הופעל עליהן לחץ להינשא בהקדם כדי להקהות את עוצמת הבושה. ההורים הנבוכים הסבירו לעצמם, כי הבת פשוט מבולבלת ואינה יודעת להבחין בין טוב ורע. הם האמינו בכל ליבם, כי הטיפול הנפשי יסייע לה להתעשת ולחזור למוטב'.

לסביות שנטייתן המינית נחשפה בציבור, אומנם לא הושמו מאחורי סורג ובריח, או גולגול למחנות עבודה בכפייה. אך עדיין טופלו ביד קשה: אישפוז בכפייה במוסד פסיכיאטרי, סילוק ממקום-העבודה או ממוסד הלימוד. לסבית שגידלה ילד איבדה את זכותה להורות, בנימוק של אי-כשירות הורית, והילד נמסר לאימוץ או למשמורת של המשפחה המורחבת. בעיני החברה הרוסית הן ייצגו את "הריקבון הערכי של המערב".

משנודע ברבים כי צעירה היא לסבית, מיד נמצאו לכך תיחצים ו'הסברים', כגון טראומה או חוויית ילדות קשה שגרמה לה להירתע מגברים. היא עצמה הייתה במילכוד, כיוון שברית-המועצות דיכאה כל בדל ניסיון לדיון ציבורי פתוח ב'מחלה'. לכן, היא אולי התאהבה במלכת הכיתה' או במורה, אבל לא ידעה להסביר מדוע היא נמשכת מינית דווקא אליהן ולא לבנים החתיכים בכיתה. הבושה ותחושת החריגות כירסמו בה בכל פה.

לסביות שעלו לישראל סיפרו בראיונות לעיתונות, כי כבר שם הבינו לאן נוטה המיניות שלהן, אבל לא העזו לשתף בכך את סביבתן הקרובה. אחדות הודו, כי ההבנה שלעולם לא יוכלו לקיים בחסיה מערכת יחסים שלמה עם בת-זוג, הייתה אחד המניעים המרכזיים להחלטתן להגר לישראל. את המעבר לישראל הן הגדירו כ"ציאה מהצל אל האור".

עם זאת, אין להסיק מכך כי ברית-המועצות הייתה 'נקייה' מלסביות. נשים רבות היו בקשרים רומנטיים עם בנות-מין, ואף קיימו יחסי מין, בהבדל אחד - הן נמנעו מלהגדיר עצמן כלסביות. רובן התנהלו על מסלול ההכחשה, כאילו מדובר במשהו חולף, סוג של משובת נעורים, ובסופו של דבר הן יינשאו לגבר ויקימו תא משפחתי.

ההדחקה הייתה כרוח המציאות, גם לנוכח הקו הרשמי של הקרמלין, ששטף את מוחות ההמונים במסרים הטרוסקסואליים מובהקים: תוכניות הטלוויזיה, הסרטים, הפירסומות והשירים הפופולאריים, הטיפו לזוגיות נורמטיבית של גבר ואישה. עבור מיליוני חסים, הלסביות היו בגדר עב"מים. לא ניתנה להן במה ציבורית, וכל אמצעי התקשורת התעלמו מקיומן. התזכורת היחידה הייתה בכתבות על אסירות בבתי-כלא לנשים. אבל מי שציפה לדיווח הוגן, אובייקטיבי או מפרגן, התבדה. האסירות הלסביות תוארו כ"מפליצות חסרות נשיות", המתעללות מינית בכלואות האומללות האחרות.

גישה סובלנית של הדור הצעיר

כיום, נכון לשנת 2008, הציבור הרוסי נחלק לשניים: המבוגרים, שגדלו וחונכו על ברכי תפישות שמרניות, ממשכים להתנגד לכל דפוס התנהגות מינית שלדעתם, "חורג מדרכי הטבע". לעומתם, רוב הצעירים מתייחסים בסלחנות ובסובלנות לתופעת הלסביות. יתירה מזו, ההעדפה האישית שלהם נתונה יותר ליחסי מין לסביים, כנראה בגלל האסוציאציה הארוטית, ופחות למגע מיני בין שני גברים. ביטוי מובהק לכך ניתן למצוא בסרטים 'הכחולים' המיועדים לקהל-הצופים הסטרייטי: משגלים לסביים משובצים בכל קלטת ובכל תנוחה אפשרית, אך למשכבי זָכָר אין זָכָר. צעירים שחאיינו בנושא ציטו, כי יחסים לסביים זה "מעניין", "מושך" וכי "ללסביות יש סיטי לשוב ולהתאהב בגבר, בניגוד להומו שלעולם לא יהפוך את עוה".

בסקרים שונים שבדקו את היחס ללסביות בעשור האחרון, התשובות נחלקו בין "מקבל את התופעה, אך לא מסכים לה", "זה לא דבר נורמאלי" ו"אין לי בעיה עם זה, כל עוד היא (הלסבית) לא תתחיל איתי או תיטפל אלי". תגובה אופיינית של הורים המגלים שבתם לסבית תהיה, לרוב, האשמה והלקאה עצמית ותמיהה על ההעדפה המינית "הבלתי-הגיונית" של יוצאת חלצהם. עוד התברר מאותם סקרים, כי האסוציאציות הראשונות שהמילים "הומו" ו"לסבית" מעוררות, הן: מחלה, סטייה, בית-כלא, תופעה זרה לתרבות הרוסית ומין 'מלוכלך'. בתודעה הגברית והנשית, לסביות מתקשרות מיידית עם מין אסור (או לפחות דוחה), בשום פנים ואופן לא זוג נשים שחיות ביחד כמשפחה, חולקות חשבון בנק ומבלות יחד.

צמד לסביות רוסיית לארו-ויזיון

בשנת 2001 הפציע בסצנת הפופ הרוסי הצמד הנשי **טאטו** (t.A.T.u), שהורכב מהזמרות בנות-העשרה לנה קאטינה (אז בת 17) ויוליה וולקובה (אז בת 16). הצמד זכה לפירסום נרחב בחסיה, ומאוחר יותר במערב, עקב 'ההוודאה' שלהן כי הן זוג לסביות. במקור, נקרא הצמד TA-TY, שמשמעותו בחסית "זו עושה משהו לזו" (רמז לפעילות מינית לסבית). בהמשך, כשהתברר כי כבר קיימת להקה אוסטרלית בשם זה, הן נאלצו לשנות את שמן ל-t.A.T.u.

הקליפ לסינגל הראשון של הצמד, שנקרא **יא סושלה סומה** «Я сошла с ума» (ברוסית, "אני השתגעתי"), נאסר לשידור ב-MTV הרוסי, אך הוקרן בערוצים הממלכתיים. בקליפ נראו לנה ויוליה לבושות במדי בית-ספר קתולי, מטלטלות גדר, צרחות ומתנשקות בלהט. מצידה האחר של הגדר ניצבה קבוצת מבגרים הבהים בהן במבע של גועל ומיאוס. בהופעות החיות, נהגו השתיים להתנשק בתאווה ולהתגפף בארטינות. לכך נוספו מילות השירים הפחובקטיביות והראיונות לתקשורת, שבהם חשפו את חיי המין שלהן לפרטי פרטים.

הצמד **טאטו** נהנה מפופולאריות אדירה במערב, ובעיקר ברוסיה ובמדינות חבר העמים, ייצג את רוסיה בתחרות האירוויזיון 2003 שהתקיימה בלטביה, בירת ריגה, וזכה במקום השלישי. את מרבית הנקודות העניקו לו מדינות הגוש הקומוניסטי לשעבר, מה שהעיד על התמתנות מסוימת בעימות רבת-השנים כלפי הלוסיבות.

ערב האירוויזיון היה לצמד 'חמן' קצר עם ישראל, שלא עלה יפה. בתחילת אפריל 2003 פורסם בתקשורת, כי **טאטו** תגיע לשלוש הופעות בישראל בחודש יוני. ידיעה זו קוממה את הסיעות הדתיות בכנסת, ובראשן ש"ס. ח"כ ניסים זאב הודיע נחרצות, כי חייבים לעשות הכל כדי למנוע את הגעת לישראל. "שתי הזמחות האלה יגרמו לחורבן ולנזק מוסרי בלתי-הפיך בקרב הנוער", קבע והוסיף, כי הוא מזועזע מכך ששתיים מההופעות מתוכננות להתקיים באיצטדיון יד אליהו בתל-אביב, בו נוהגת ש"ס לקיים כנסי התעוררות.

בסופו של דבר בטל סיבב ההופעות. ההסבר הרשמי שניתן על-ידי המארגנים, היה כי אחת הבנות סובלת מכאב גרון, ובהתייעצות עם רופא הלהקה הוחלט כי עדיף שהבנות ינחו. סביר להניח, כי ההסבר האמיתי היה שונה ונבע מן ההתנגדות שהובעה מצד חוגים דתיים.

בדצמבר 2003 הוקרן סרט תיעודי על הצמד, ובו הודו לנה ויוליה לראשונה כי הקטע הלסבי היה גימיק שיווקי בלבד וכי מעולם לא היו זוג של ממש. 'גילוי' זה לא פגע כהוא-זה בקריירה שלהן, והשתיים המשיכו להקליט אלבומים, הן לשוק הרוסי והן לשוק הבינלאומי. נכון לאפריל 2008, להיט של טאטו דורג בראש מצעד הפיזמונים הרוסי.

יחס עולי חבר העמים להומוסקסואליות

חב העולם יצאו את גבולות ברית-המועצות לשעבר בתחילת שנות ה-90, קודם שהנץ שם תהליך הליברליזציה כלפי הומוסקסואלים ולסביות. אבל גם בישראל, שבה חלקים מהציבור החילוני מפגינים סובלנות כלפי חריגים, עמדתם של חלק מהעולים (בעיקר המבוגרים) בנוגע לאהבה חד-מינית, לא השתנתה מהותית מאז העידן הסובייטי. מבחינתם, מדובר במחלה, סטייה ותועבה שאינה כדרך הטבע. חייבים לסייג ולהדגיש, כי טרם נעשה מחקר אקדמי בנושא (גם לא סקר דעת-קהל), ומידע זה מסתמך על מאמרים רבים שהתפרסמו באתר המוביל של הקהילה הומו-לסבית הרוסית בישראל, www.raduga.co.il.

להומופוביה החוחת ככל הנראה (נדגיש שוב - אין לנו כל נתונים סטטיסטיים המאושרים הנחה זו) עד היום בקרב רבים מהעולים, יש מספר סיבות היסטוריות. נמנה את העיקריות שבהן:

1. מסורת של השתקה ודיכוי שיח ציבורי בנושא

לאורך כל שנות קיומו, רדף המשטר הקומוניסטי את החד-מיניים, הוציא אותם אל מחוץ לחוק, דיכא ביד ברזל כל ניסיון לקיים שיח ציבורי בנושא חריגים מיניים בפרט ומיניות בכלל. רוסייה שהשתתפה בתוכנית ראיונות בשנות ה-80, היטיבה לנסח זאת במשפט אחד: "אצלנו בברית-המועצות לא היה דבר כזה שנקרא סקס!"

2. חיים תחת עינו הפקוחה של 'האח הגדול'

שיגרת החיים תחת המשטר הסובייטי, ובמידה מסוימת גם לאחריו, הייתה רצופת איסורים ומגבלות. בחלוקת התפקידים המגדרית לא היו שטחים אפורים. הריבון הטוטאליטרי הגדיר באופן חד-משמעי לנתיניו מה מותר ומה אסור להם לעשות. 'האח הגדול' בלש אחר כל צעד ושעל של האזרח הקטן, וכל סטייה מהכללים גררה ענישה פלילית, הוקעה ציבורית ב"שיבות מוסר" (כנסים במקומות העבודה שבהם המנהל ונציגי ועד העובדים שפכו אש וגופרית על מי שלא הלך בתלם), או ליגלוג ובז מצד השכנים. בניסבות אלו, ניהול אורח-חיים מיני חריג היה כרוך בסיכונים רבים.

3. התיאוריה הסמכותנית

במעקב אחר נבדקים שהביעו עמדות הומופוביות, נמצא שרובם גדלו במשפחות שאסרו עליהם למתוח ביקורת כלשהי על דמויות סמכותניות, קרי, ההורים. תפישת-עולם זו רוחה בחברה הסובייטית, שבה האב שלט בילדיו ביד ברזל (ולעיתים גם בחגורה). ההסבר הפסיכואנליטי לכך הוא שמי שנמנע ממנו למתוח ביקורת על דמות סמכותנית, יפרוק את תיסכולו על החוליות החלשות בחברה, כגון המישט הומו-לסבי, בבחינת גיבור על חלשים.

4. מגננה של קהילת מהגרים מפני השפעות המולדת החדשה

הקצנת הדעות היא חלק מתהליך ההגירה. לחב, המהגר יקשיח את עמדותיו המסורתיות, כדרך לשרוד את תלאות המעבר. עולי מדינות חבר העמים עברו בחדות ממדינה פורטנית וריכזית, למדינה פתוחה, ליברלית ופלורליסטית. החשש שלהם היה שהדור הצעיר 'יתקלקל' ויאמץ את

הדברים השליליים שבישראליות, דהיינו מתירנות מינית וחלילה יחסים חד-מיניים.

הומוסקסואלים ולסביות מהמגזר החסי בישראל, נמצאים במצב קשה יותר מזה של ילידי הארץ. רבים מהם עדיין לא נקלטו חברתית, מתקשים להגדיר את זהותם המינית וכתוצאה מכך, שרויים במצוקה נפשית. נערו ונערות רבים גיבשו לראשונה את זהותם המינית ויצאו מהארון, רק לאחר שעלו לישראל. הורים רבים קיבלו את הבשורה כרעם ביום בהיר, והתקשו לעכלה. בנוסף לקשיים מול החברה הקולטת, עליהם להתמודד עם חברת-המוצא שלהם, השוללת את ההומוסקסואליות ועונית אותה. יש לציין כי גם הקהילה ההומו-לסבית הישראלית אינה ממחרת לחבק את אחיה עולי חבר העמים. אדרבא, במקרים רבים היא מתייחסת אליהם בעינות, ששורשיה נעוצים, בין היתר, בדעות קדומות.

בשנת 2002 הוקמה בחיפה קבוצת הומואים ולסביות, שכל חבריה עולי חבר העמים. מבחינתם, זה היה צורך אמיתי, על רקע הבדלי שפה ומנטליות. אבל במובן מסוים, טוענים חברים בקהילה המקומית, זה היה גם אינטרס 'רוסיפוב' מובהק של ההומואים הצבריים. אלה שמחו להיפטר ממי שכינו "הרוסים שלא מתקלחים", ולהניח להם לבלות בקבוצה נפרדת.

בשנת 2003 הוקמה קבוצת הומוסקסואלים ולסביות חסים גם ביחשלים, בחסות **הבית הפתוח לגאווה ולסובלנות** בבירה. הקבוצה, המונה כשלושים פעילים (נכון לשנת 2007), הציבה לעצמה שתי מטרות עיקריות: האחת, שינוי התפישה השמרנית של מרבית העולים, הרואים בהומוסקסואלים ובלסביות פושעים או סוטים. השנייה, תמיכה באלפי ההומוסקסואלים והלסביות במגזר החשים מנותקים, מפוחדים, מבזים ובודדים. תוכנית הפעילות כוללת הרצאות וקבוצות דיון במגוון נושאים, כמו "ההומוסקסואליות הישראלית", "אמנות של הומוסקסואלים" ועוד.

ב-2005 הוקמה קבוצת תמיכה דומה בתל-אביב. יותר מחמישים חברים משתתפים בקביעות במפגשים ובפעילויות של הקבוצה, המפעילה גם **אתר אינטרנט**, ובו מאמרים, פינות ייעוץ ותמיכה **ופורום דינונים תוסס**. בנוסף, הוקם **אתר נפרד ברוסית ללסביות העולות**, ובו מאמרים בנושא התרבות ההומו-לסבית, במת שיח, חדשות הלהב"ט בישראל, ראינות עם גייז ידועים (לא רק עולים) מהארץ ומהעולם ועוד. הפופולאריות של אתרים אלה, מעידה על המודעות החברתית הגוברת של קהילת הגייז הרוסית בישראל.

מוקדי בילוי של קהילת הגייז דוברי הרוסית

בספטמבר 2001 פתחה פעילה בולטת בקהילה, טטיאנה שוביץ', את מועדון-הלילה **אצל שוניה**, ברחוב אבלעפיה בדרום-תל-אביב, אותו ניהלה במשותף עם בת-זוגה. המועדון, שהוגדר "דאנס בר בראש אמנות", פעל בסופי-שבוע והפך עד מהרה מוקד התכנסות ובילוי ראשי של קהילת הגייז דוברי הרוסית.

שוביץ' החלה את פעילותה לגיבוש הקהילה הלסבית עוד בלנינגרד, ברית-המועצות, כבר בסוף שנות ה-80. היא אירגנה מסיבות פרטיות, תערוכות של אמנות לסביות ועוד. לאחר נפילת השלטון הסובייטי וביטול החוק נגד ההומוסקסואליות ברוסיה, לקחה שוביץ' חלק באירגונים הלסביים הראשונים שקמו בחסיה - **סנט פטרבורג וקרן צ'ייקובסקי למען מיעוטים מיניים**. בשנת 1993 צולם בדירתה בעיר סט-פטרבורג סרט תיעודי לסבי, **לחברות שלי** - הראשון בתולדות הקולנוע הרוסי. הסרט הוקרן בהצלחה בפסטיבל קולנוע גאה בברלין.

בשנת 1996 עלתה שוביץ' לישראל יחד עם בנה. בשנת 2000 הקימה, עם מספר בנות, קבוצה ללסביות דוברות רוסית **בקל"ף** (קהילה לסבית פמיניסטית), אירגון הלסביות היחיד בארץ, ולקחה חלק בהקמת קבוצה מעורבת (הומו-לסבית) של דוברי רוסית. הקבוצה נאבקה למען שיוויון זכויות ללסביות, הומואים, טרנסיות ומשפחתם במישור החוקי והמשפטי, וכן לעידוד יצירת תרבות לסבית מקורית. שנה לאחר מכן פתחה, כאמור, את המועדון. בדצמבר 2005 נפטרה שוביץ' במפתיע, והיא בת 54. המועדון נסגר, אך מוקרי זכרה של טטיאנה הבטיחו לפתוח אותו במיקום חדש, ולהציג בו את עבודתיה בתחום האמנות הפלסטית.

בינואר 2007 נפתח מועדון חדש לגייז חסים, **נורוויק**, ברחוב המסגר בדרום-תל-אביב. המועדון, הפועל בעיקר בסופי שבוע, מציע מיצגי מין, ביליארד, נרגילות, חדר התייחדות, מסאז'ים חינם, ריקודים, הפעות של אמני דראג, בר ומסעדה. **נורוויק** מושך אליו בעיקר גייז דוברי רוסית, אבל גם גייז ישראלים מלידה ותיירים מזדמנים. כיום נחשב המועדון לזירת ההיכרות המרכזית של הקהילה ההומו-לסבית הרוסית בישראל.

יחס התקשורת הישראלית להומואים

בראשית דרכה, התעלמה העיתונות הרוסית בישראל מקיומה של הקהילה ההומו-לסבית. הומואים ולסביות מחבר העמים נעדרו מהשיח התרבותי-חברתי והוזכרו רק בבדיחות, או לחלופין כשעיתונאי נזקק לביטוי מעליב במוחו. "מצעדי הגאווה" סוקרו בנימה לעגנית, כאירועים אקסצנטריים, דוחים ומזרמים. כך, לדוגמה, תיאר מארק קוטליארסקי, כתב **נְסֵטִי** (העיתון המוביל בשפה הרוסית בישראל), את מצעד הגאווה ביוני 1998: **"מענטזים, מנופפים במניפות ומתחילים עם עוברי-אורח, צעדו גברים לבושים בשמלות ערב, אוחזים בכלבי רטוויילר שנגררו אחר בעליהם המתרוממים והמחויכים. בכל פעם שהמצעד נעצר, נצמדו לסביות מתלקקות זו לזו בנושיקה רטובה..."**

דוגמה מקוממת לעמדה העוינת של העיתונות הרוסית, לפחות לדעת חברי **הבית הפתוח** הירושלמי, היה סיקור פסטיבל הומו-לסבי שהתקיים

בחיפה, ביוני 1999. כתב העיתון **וסטי**, שדיווח על הפסטיבל, לא נמנע מלשלח חצי ארס במארגנים, וכך כתב, בין היתר: **"משום מה, אבירי זכויות האדם הגבילו את תחום פעילותם להומואים, לסביות, טרנסווסטיטים וביסקסואלים. ומה עם אוהדי מזוכים ואקסהיביציוניזם, חסידי הזואופילים (אוהבי בעלי-חיים) ומאוננים, פדופילים וגרונוטופילים ומציצנים? הם צימצמו שרירותית את גבולות המאבק והביעו זילזול בשכבות רחבות של מיעוטים מיניים. למה למשל שלסבית תרשום את נישואיה עם אהובתה, וזואופילים לא?"**

לטענתם של הירושלמים, תיאורים בוטים מסוג זה היו מעוררים תגובה ציבורית מזעזעת, אילו הופיעו בעיתונות העברית. ציבור העולים, לעומת זאת, קיבל את הדברים כמובנים מאליהם, משום שהעיתון מבטא למעשה את הגישה הרווחת בקרב קוראיו.

ביוני 2002, זמן קצר אחר "מצעד הגאווה" הראשון בירושלים, פירסם **וסטי** שיר פרי עטו של העיתונאי הישראלי-רוסי בוריס קמיאנוב, שתיאר את הצעדים כסוטים, חלואות ושדים מגעילים, אשר מחללים את קודש הקודשים, לועגים לתורה ומאיימים על קיום האומה. השיר, שנקרא **מצעד האהבה בירושלים**, הצטיין באלימות מילולית חריפה במיוחד - אך בשונה מפיירסונים הומופוביים קודמים, דרבן את ההומואים החסים לעשות מעשה. זמן קצר לאחר פירומו הוקם באתר האינטרנט התל-אביבי של הקהילה, **"הפורום הרוסי נגד הומופוביה והשמצה"**. היעדים שהציב לעצמו: מאבק בפירסומים פוגעניים בתקשורת החסית ופעילות הסברה כללית.

מה היה מיוחד כל-כך בשיר הזה, שנתפס כ"פגיעה שלא ניתן לעבור עליה בשתיקה"? אולי זה שמחברו, בוריס קמיאנוב, בחר להשתמש במילת-הגנאי הטעונה **פִּידוּר**, שמקורה בעגת העולם התחתון הרוסי (ראו לעיל).

קמיאנוב לא הסתפק בשיר, וכעבור שלושה חודשים, בספטמבר 2002, פירסם מאמר ביקורתי חריף לא פחות בגנות הקהילה ההומו-לסבית, בו כתב, בין היתר: **"אנוכי, כמו הרוב המוחץ של ההומו-ספיאנס (האדם החושב), להבדיל כמובן מההומו-תחת (האדם החושב מהתחת), לא הומופוב אלא גִּיפּוּב, כלומר חש סלידה עמוקה ממשכב זכר... רק במאה ה-20, נתנו חלק מהמדינות אישור ולגיטימציה לצורת חיים סוטה, שתגרום להכחדת החיים בכדור הארץ... וכעת, אחרי שעשיתם את מה שעשיתם מאחורי דלתיים סגורות, אתם תובעים הכרה פומבית וכוללת... מקומכם היה ונשאר ליד המחראה."**

במאמר, שפורסם בעיתון הישראלי-רוסי **רוסקי איזראילטיאנין**, הישווה קמיאנוב את ההומואים והלסביות, ובעיקר יוצאי מדינות חבר העמים שבהם, לפדופילים ולנקרופילים. חברות אירגון **קל"ף** (קהילה לסבית פמיניסטית) החליטו שלא לעבור על כך בשתיקה, והחליטו לפנות ליועץ המשפטי לממשלה בבקשה להעמיד לדין את העיתון והכתב, בשל מה שהגדירו "כתבה פוגעת ומבזה".

באפריל 2003 פורסם **בוסטי** מאמר של העיתונאי אריה ברץ, תחת הכותרת התמימה "הומוסקסואליזם". לאחר שהזכיר לקוראיו את האיסור החמור מהתורה על משכב זכר, שעונשו מיתה, חזר המחבר על התפישה ולפיה הומוסקסואליזם זו מחלה. **"הומוסקסואלים יצרו את 'ההעדפות' שלהם במודע, ובעיקרון יכולים לדרוח אותן"**, ניתח ברץ את מצבם והעלה הצעה משל לביעור 'המגיפה': **"להתנזר מתאוותם הרעה ומחיי מין בכלל"**. ברץ, אגב, הוא יהודי דתי, שהוציא לאור מספר ספרים בתחום היהדות והדת. רבים מהמאמרים שפירסם בעיתון **וסטי**, עוסקים בתחום הדתי-פילוסופי.

היצטוטים הנ"ל ממחישים את חוסר הסובלנות והעוינות המגמתית כלפי מיעוטים מיניים. מה שמקומם את בני הקהילה ההומו-לסבית החסית בישראל היא העובדה, שהתקשורת המדברת וכותבת בשפתם, לרוב אינה טורחת להסוות את הדעות הקדומות והסטריאוטיפים השליליים שלה עליהם, אפילו לא כמס שפתיים לתקינות הפוליטית.

נקודה נוספת: אנשים המעורים בנושא טענו שהתופעה הזו, של השתלחות העיתונות החסית במיעוטים אינה ייחודית רק ביחסה להומואים. להערכתם, הגישה הכללית היא היעדר בלמים, ובתוכם בלמים וריסונים של תקינות פוליטית שאותם אימצה זה כבר העיתונות בעברית.

בשל הנתק בין העיתונות החסית והעברית, קשה מאוד לאנשי התקשורת ולממסד הוותיק לנטר את ההשתלחויות הללו ולגנות אותם בריש גלי. עצם העובדה שהעיתונים החסיים לא הוצפו במבול של מחאות קוראים, מעידה על שכחותה של ההומופוביה, או לכל הפחות על קיומן של דעות קדומות ביחס להומואים והלסביות.

בהקשר זה ראוי לציין, כי **וסטי** נחשב יוצא-דופן במף התקשורת החסית בישראל, בכל הנגע להשתלחות בקהילה ההומו-לסבית. בערך "וסטי" בוויקיפדיה אף מצוין מפורשות, כי **"העיתון ידוע גם בקו ההומופובי והשמרני שהוא מציג, ובביטויים גזעניים גלויים יותר או פחות"**. מנגד, המקומנים וערוצי הטלוויזיה, דוגמת **ערוץ 9** ("ישראל פלוס") משתדלים להקפיד על סיקור מאוזן של הנשוא הטעון. לקראת "מצעד הגאווה" הישראלי ב-2007, לדוגמה, הוזמן נציג הקהילה לתוכנית אולפן מרכזית **בערוץ 9**, שם סיפר בהרחבה על הפעילות של ההומו-לסביים החסים.

מאמרים נוספים שעשויים לעניין אותך

- משפחה חד מינית בישראל
- תפיסת היחסים ההומו-לסביים בחברה הדתית לאומית

- שיח מתריס של צעירים דתיים על זוגיות ומיניות
- הומואים בחברה הדתית לאומית

ביבליוגרפיה

ספרי עיון ומדע

- Kon, Igor. **The Sexual Revolution in Russia: From the Age of the Tsars to Today**, tr. James Riordan. NY: Free Press, 1995
- Tuller, David. **Cracks in the Iron Closet: Travels in Gay and Lesbian Russia**. Boston: Faber & Faber, 1996

מאמרים בכתבי עת ובספרים

- Baer, Brian James. "The Other Russia: Re-Presenting the Gay Experience." **Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History** 1 (1): 183-94, Winter 2000
- Kon, Igor. "Sexual Minorities," in Igor Kon and James Riordan, **Sex and Russian Society**. Bloomington: Indiana U. Pr., 1993

מילונים, לקסיקונים ואינציקלופדיות

- תורמי ויקיפדיה (2008). ט.א.ט.ו.. ויקיפדיה, האנציקלופדיה החופשית. אוחר בתאריך 07:37, מאי 30, 2008

כתבות ומאמרים בעיתונות

- איתן טל, "הומואים הם כמו פדופילים ונקרופילים", **gogay**, 1.10.2002
- גלילי לילי, "מלכודת בפתח הארון", **הארץ**, 3.8.2001
- הלפרין ניב, "שיר בעיתון וסטי: ההומואים הם חלואת", **gogay**, 25.6.2002
- יודילביץ' מירב, "בוטל ביקור טאטו בישראל", **ynet**, 9.6.2003
- לוי דפנה, "העלייה הלסבית", **הארץ**, 27.4.2001
- לוי-ברזילי ורד, "איידס יהודי, יש דבר כזה", **הארץ**, 16.3.2004
- לי ורד, "ג'ניה, איך יצאת לסבית?", **הארץ**, 2.8.2002
- מערכת **gogay**, "ח"כ ניסים זאב: למנע ביקור 'טאטו' בישראל", **gogay**, 26.5.2003
- מערכת **gogay**, "טטיאנה שונביץ' הלכה לעולמה בגיל 54", **gogay**, 27.12.2006
- מערכת **GoGay**, "רוסיה: התגברות של הומופוביה והתנכלות לגייז", **מגזין GoGay** 13.1.2003
- מערכת וואלה, "טאטו עושות את זה שלוש פעמים ביום", **וואלה**, 25.3.2003
- רויטרס, "שוטרים ולאומנים פיזרו את מצעד הגאווה", **ynet**, 27.5.2006
- שפירו אינה, "יהודי בין חסים, הומו בין סטרייטים", **הארץ**, 9.10.1999

פרסומים מדעיים מקצועיים ודוחו"ת

- קונצמן עדי וטבורסקי יורי, "להט"ב יוצאי חבר העמים ופעילות הפורום הרוסי נגד הומופוביה והשמצה", המועצה לזכויות הלהט"ב בישראל.

אתרי אינטרנט

- אתר אגודת הלהט"ב ברוסיה, תאריך כניסה: 11 ביוני 2008.
- "רוסיה הגאה- הסטוריית הגאווה בעת החדשה", אתר **BDSM**, תאריך כניסה: 11 ביוני 2008.
- רובינשטיין ג'די, "הומופוביה ודתיות - עניין של אישיות", אתר **מצאה**, תאריך כניסה: 11 ביוני 2008.

[לדף המאמר באתר <<](#)